

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ДЕРЖАВНОГО
ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 29

Спеціальний випуск

Львів 2013

Национальная академия наук Украины
Государственный природоведческий музей

**НАУЧНЫЕ ЗАПИСКИ
ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПРИРОДОВЕДЧЕСКОГО
МУЗЕЯ**

Том 29

Специальный выпуск

Львов 2013

National Academy of Sciences of Ukraine
State Natural History Museum

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Volume 29

Special edition

Lviv 2013

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2013. – Вип. 29. – 223 с.

Спеціальний випуск збірника присвячений проблемам динаміки різноманіття та адаптаційному потенціалу ентомобіоти які розглядалися на VII Львівській ентомологічній школі присвяченій пам'яті професора Андрея Шептицького, яка проходила в рамках міжнародної науково-практичної конференції «Подільські читання», організованої Міністерством освіти і науки України, Тернопільським національним педагогічним університетом ім. В. Гнатюка, Природним заповідником «Медобори», Національним природним парком «Дністровський каньйон», Державним природознавчим музеєм НАН України (м. Львів), Кам'янець-Подільським національним університетом ім. І. Огієнка, Вінницьким державним педагогічним університетом ім. М. Коцюбинського, Хмельницьким національним університетом, Ойцовським парком народовим (Польща), що відбулася 23-24 травня 2013 року в м. Тернополі.

Для екологів, ботаніків, зоологів, працівників природничих музеїв, заповідників, національних парків та інших природоохоронних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с. (*відповідальний секретар*); Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А. (*ответственный секретарь*), Волгин С.А., Дрыгант Д.М., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

EDITORIAL BOARD

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A. (*Managin Editor*), Volgin S.O., Drygant D.M., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Tassenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

Видання 29 тому здійснено за фінансової підтримки природного заповідника «Медобори»

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2013

Р. О. Журавчак

ФАУНА ДЕННИХ ЛУСКОКРИЛИХ (LEPIDOPTERA: HESPERIOIDEA, PAPILIONOIDEA) ЗАПОВІДНОГО ЛІСОВОГО УРОЧИЩА «РОЗВИЛКА»

Ключові слова: лускокрилі, фауна денних метеликів, заповідне лісове урочище «Розвилка», Рівненська область, Полісся

Збереження біотичного різноманіття є актуальним завданням сьогодення, тому, під час проведення фауністичних обстежень та при підготовці обґрунтувань цінності окремих територій, значну увагу слід звертати саме на це, оскільки велика біотична репрезентативність є запорукою повноцінного функціонування природних систем. Основну функцію збереження біорізноманіття в Україні виконують об'єкти природно-заповідного фонду, але якщо для територій вищого рангу (заповідники, національні парки) розроблені програми моніторингу та ведуться цільові дослідження, то для переважаючої більшості об'єктів нижчих природоохоронних категорій (заказники, заповідні урочища, пам'ятки) відсутній навіть опис основних фауністичних та флористичних угруповань, на динаміці якісного складу яких і повинен здійснюватися аналіз ефективності збереження природних комплексів.

Звичайно, для кожного об'єкту скласти вичерпний список біоти за теперішнього соціокультурного становища не вистачить ні часу ні ресурсів, тому акцент слід робити на ключові (індикаторні) групи. Одним із індикаторів біорізноманіття є денні метелики, які населяють різні біотопи, відіграють важливу роль в екосистемах та володіють рядом ознак, зручних для проведення моніторингових досліджень. Саме тому фауністичні переліки денних метеликів для об'єктів природно-заповідного фонду є хорошим критерієм для оцінки стану даного об'єкту.

Матеріал і методика досліджень

В основу нашого повідомлення покладений власний матеріал, зібраний впродовж 2007-2012 років у межах заповідного лісового урочища «Розвилка» та прилеглих територій.

Заповідне лісове урочище «Розвилка» створене 1983 року, розташоване за 3 км на схід від м. Сарни (Рівненська область), займає площу 16 га та представлене, здебільшого, заплавною дібровою віком понад 150 років. На околицях урочища зростають вільха й граб, присутні лісові галявини помірного зволоження. Із західного та північного боку до урочища прилягає агроценоз (орні землі, меліорована заплавна лука р. Случ), зі східного – сосновий ліс. Значну частину матеріалу зібрано на трасі Київ-Ковель-Варшава (по кілометру в обидві сторони від урочища), яка проходить за 50 метрів від південної частини урочища, та перетинає всі згадані біотопи.

На території заповідного лісового урочища «Розвилка» матеріал брався вибірково, переважно робилися фотознімки. Більшість екземплярів було зібрано на прилеглих територіях та виявлено збитими автомобілями на трасі Київ-Ковель-

Варшава неподалік заповідного урочища, тому негативний вплив на режим природно-заповідного об'єкту з боку дослідника був мінімальним. Усі знахідки зберігаються у науковій ентомологічній колекції Рівненського природного заповідника або підтверджена відповідною фотографією в природі.

Результати досліджень

Всього за означений період було виявлено 64 види денних метеликів надродин Hesperioidea та Papilionoidea. Нижче наводимо перелік відмічених нами видів. Систематика й таксономія подана за працею «Денні метелики України» [4]. Інформацію з цього ж видання використано для оцінки поширення видів в межах України та для визначення передбачуваної кількості видів регіону. Природоохоронний статус визначався за Червоною книгою України [5] (надалі – ЧКУ), Червоним списком метеликів Європи [7] (надалі – IUCN) (тут наведені природоохоронні категорії лише з групи, що знаходяться під загрозою зникнення – категорії CR, EN і VU) та довідником «Фауна України: охоронні категорії» [6]; для встановлення критерію рідкості також користувалися працею Ю. Канарського [3]. Окрема інформація щодо деяких рідкісних видів була опублікована нами раніше [1]. Оскільки спеціальних досліджень ми не проводили (періоди сезону в різні роки були охоплені спостереженнями нерівномірно), а матеріал збирався принагідно, ми не здійснювали оцінку чисельності видів і в даній публікації наводимо лише частоту реєстрацій, що є суб'єктивною.

Ряд LEPIDOPTERA Підряд RHOPALOCERA

Родина Hesperidae

1. *Erynnis tages* (L.) – виявлені збитими на трасі кілька особин в липні 2007 та в травні 2012 років.
2. *Pyrgus malvae* (L.) – спостерігався лише 4.05.12 на обочині дороги.
3. *Heteropterus morpheus* (Pall.) – щорічно відмічався в червні-липні на території урочища та прилеглих територіях.
4. *Carterocephalus palaemon* (Pall.) – лише знайдений збитим на трасі 11.05.2012 р.
5. *Thymelicus lineola* (Ochsenheimer) – щорічно спостерігався на території урочища та його околиць (здебільшого впродовж липня).
6. *Thymelicus sylvestris* (Poda) – щорічно відмічався в червні-липні на території урочища та його околиць.
7. *Thymelicus acteon* (Rott.) – знайдений збитим 20.07.2011 р. (♀), одна з не багатьох достовірних знахідок на території України. Дуже рідкісний, потребує охорони (Канарський, 2011).
8. *Ochlodes venatus* (Br.&Gr.) – щорічно відмічався в червні-липні на території урочища та його околиць.

Родина Papilionidea

9. *Parnassius mnemosyne* (L.) – реєструвався лише впродовж травня – початку червня 2007 року на території урочища, зокрема 4.06 знайдена ♀ зі сфрагісом, а 16.05 на лісовій галявині протягом години спостерігалось 6 особин [1]. Занесений до ЧКУ та Додатку II Бернської конвенції.

10. *Papilio machaon* L. – регулярно відмічався з кінця квітня до кінця липня на території урочища та його околиць. Занесений до ЧКУ.

Родина Pieridae

11. *Leptidea sinapis* (L.) – особини обох статей спостерігали в урочищі на початку травня 2008 р., знайдені збитими на трасі 18.07.2011 р. та 11.05.2012 р.

12. *Anthocharis cardamines* (L.) – щорічно відмічався в другій половині квітня – першій половині травня на території урочища та його околиць.

13. *Pieris brassicae* (L.) – регулярно траплявся від травня до серпня на території урочища та його околиць.

14. *Pieris rapae* (L.) – регулярно траплявся від травня до вересня на території урочища та його околиць.

15. *Pieris napi* (L.) – регулярно траплявся від травня до вересня на території урочища та його околиць.

16. *Pontia daplidice* (L.) – щорічно відмічався в липні-серпні на території урочища та його околиць.

17. *Colias hyale* (L.) – спостерігався в липні 2007 року на території урочища, знайдений також збитим на трасі в липні 2007 р. та вересні 2011 р.

18. *Gonepteryx rhamni* (L.) – регулярно траплявся з кінця березня до листопада на території урочища та його околиць.

Родина Lycaenidae

19. *Lycaena phlaeas* (L.) – регулярно траплявся від травня до серпня на території урочища та його околиць. У 2007 році реєструвався до 10 жовтня.

20. *Lycaena dispar* ([Нав.]) – спостерігався лише одного разу – 23.08.2007 р. (♀) на території урочища «Розвилка». Занесений до Додатку II Бернської конвенції.

21. *Lycaena tityrus* (Poda) – регулярно відмічався в липні-серпні на території урочища та його околиць.

22. *Lycaena alciphron* (Rott.) – відмічався кілька разів збитим на трасі в липні 2007 та в червні 2012 років. Усі знайдені особини були самками.

23. *Lycaena hippothoe* (L.) – виявлено лише одну особину (♂) 4.06.2007 р. на території урочища «Розвилка».

24. *Thecla betulae* (L.) – виявлена лише одна особина (♀), збита на трасі 26.07.2007 р.

25. *Favonius quercus* (L.) – відмічено лише одну особину (♀) на території урочища «Розвилка» 14.06.2012 р.

26. *Callophrys rubi* (L.) – спостерігали лише кілька особин у середині травня на території заповідного урочища та його околиць.

27. *Cupido minimus* (Fuessly) – єдина особина (♀) відмічена 30.05.2008 р. на території урочища «Розвилка».

28. *Everes argiades* (Pall.) – щорічно відмічався в червні-серпні на території урочища та його околиць.

29. *Celastrina argiolus* (L.) – відмічений лише 2.07.2008 р. (♂) в урочищі «Розвилка» та 18.07.2008 р. збитим на трасі.

30. *Scolitantides orion* (Pall.) – одиночні особини виявлені 11 (♀) та 19.07.2007 р. на території урочища «Розвилка». Локально поширений, потребує охорони [3].

31. *Maculinea arion* (L.) – знайдена лише одна особина збита на трасі 27.07.2008 р. Охороняється згідно списку IUCN (Lower Risk/near threatened).

32. *Plebeius argus* (L.) – виявлений лише збитим на трасі 3.07.2007 р. (♂).
33. *Polyommatus agestis* ([Den. & Sch.]) – відмічена пара in copula 16.07.2007 р. в урочищі «Розвилка».

34. *Polyommatus icarus* (Rott.) – регулярно відмічався в липні-серпні на території урочища та його околиць.

Родина Nymphalidae

35. *Pararge aegeria* (L.) – регулярно відмічався від травня до серпня на території урочища та його околиць.

36. *Coenonympha arcania* (L.) – щорічно спостерігався на території урочища «Розвилка».

37. *Coenonympha glycerion* (Borkh.) – щорічно спостерігався на території урочища «Розвилка».

38. *Coenonympha pamphilus* (L.) – щорічно спостерігався впродовж травня-серпня на території урочища «Розвилка».

39. *Maniola jurtina* (L.) – регулярно спостерігався впродовж липня-серпня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

40. *Aphantopus hyperantus* (L.) – регулярно спостерігався впродовж червня-серпня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

41. *Melanargia galathea* (L.) – декілька особин знайдено збитими на трасі в липні 2011 і 2012 років.

42. *Hipparchia semele* (L.) – щорічно спостерігався впродовж липня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

43. *Hipparchia statilinus* (Hufn.) – знайдена лише одна особина (♂), збита 13.08.2007 р. на автотрасі Київ-Ковель. Занесений до ЧКУ.

44. *Apatura ilia* ([Den. & Sch.]) – спорадично спостерігався наприкінці червня 2007, 2008 та 2010 років на території урочища «Розвилка» та його околиць. Знайдена одна особина *A. ilia f. clytie* (20.06.2007 р.) збита на трасі.

45. *Apatura iris* (L.) – спостерігали декількох одиночних особин 21.06.2010 р. на території урочища «Розвилка». Занесений до ЧКУ.

46. *Vanessa atalanta* (L.) – регулярно спостерігався впродовж липня-жовтня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

47. *Vanessa cardui* (L.) – регулярно спостерігався з кінця червня до жовтня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

48. *Inachis io* (L.) – регулярно спостерігався впродовж теплого періоду року на території урочища «Розвилка» та його околиць.

49. *Aglais urticae* (L.) – регулярно спостерігався впродовж теплого періоду року на території урочища «Розвилка» та його околиць.

50. *Polygonia c-album* (L.) – регулярно спостерігався впродовж теплого періоду року на території урочища «Розвилка» та його околиць.

51. *Araschnia levana* (L.) – регулярно спостерігався з травня до серпня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

52. *Nymphalis xanthomelas* (Esper) – знайдено збитими на відкритій ділянці траси декілька особин у липні 2012 р.

53. *Melitaea didyma* (Esper) – щорічно траплявся збитим на трасі з кінця червня до липня.

54. *Melitaea athalia* (Rott.) – регулярно спостерігався з кінця червня до липня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

55. *Issoria lathonia* (L.) – регулярно спостерігався з травня до вересня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

56. *Argynnis paphia* (L.) – регулярно спостерігався з кінця червня до липня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

57. *Argynnis aglaja* (L.) – відмічений збитим на трасі лише з кінця червня до кінця липня 2007 р.

58. *Argynnis adippe* ([Den. & Sch.]) – відмічався серед збитих на трасі в липні-серпні 2007, 2011 та 2012 років.

59. *Argynnis niobe* (L.) – виявлена лише одна особина, збита на трасі 19.07.2007 р.

60. *Argynnis laodice* (Pall.) – знайдений лише одного разу (27.06.2008 р.) серед збитих на трасі.

61. *Brenthis ino* (Rott.) – виявлена лише одна особина, збита на трасі 25.06.2007 р.

62. *Brenthis daphne* ([Den. & Sch.]) – регулярно спостерігався впродовж червня-липня на території урочища «Розвилка» та його околиць.

63. *Clossiana selene* ([Den. & Sch.]) – виявлено лише одну особину 30.05.2008 р. на території урочища «Розвилка».

64. *Clossiana dia* (Linné) – спостерігався лише 15.05.2007 р. на території урочища «Розвилка» та знайдений збитим на трасі 13.08.2007 р.

Висновки

Таким чином, із 127 видів, потенційних для півночі Рівненщини [4], на території дослідження встановлено постійне або тимчасове перебування 64 видів денних лускокрилих (50,4%), що свідчить про хороше збереження об'єкту природно-заповідного фонду та значне його біотичне різноманіття. Проведення подальших і спеціалізованих досліджень може доповнити фауністичний перелік та дасть змогу оцінити чисельність видів та встановити статус їхнього перебування.

Подяка

Автор висловлює щирю подяку Ю. В. Канарському за надану консультацію та допомогу в ідентифікації лускокрилих.

1. Журавчак Р. О. Стан вивчення та раритетна складова ентомофауни Рівненського природного заповідника та суміжних територій // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія. – 2011. – Вип. 31. – С.62-67.
2. Канарський Ю. В. Визначник денних метеликів західних регіонів України. Lepidoptera: Zygaenidae, Hesperioidea, Papilionoidea. – Львів: Манускрипт, 2007. – 112 с.
3. Канарський Ю. В. Рідкісні та зникаючі види денних лускокрилих (Lepidoptera: Papilionoidea, Hesperioidea) західних регіонів України // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2011. – 2(9), № 1. – С.271-284.
4. Некрутенко Ю., Чиколовець В. Денні метелики України. – К.: Вид-во Раєвського, 2005. – 232 с.
5. Червона книга України. Тваринний світ. / за ред. І. А. Акімова. – К.: «Глобалконсалтинг», 2009. – 624 с.

6. Фауна України: охоронні категорії / [О. Годлевська, І. Парнікоза, В. Різун, Г. Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева]; ред. О. Годлевська, Г. Фесенко. – Видання друге. – Київ, 2010. – 80 с.
7. European Red List of Butterflies /Compiled by C. van Swaay, A. Cuttelod, S. Collins, D. Maes, M.L. Munguira, M. Šašić, J. Settele, R. Verovnik, T. Verstrael, M. Warren, M. Wiemers, I. Wynhoff/ – Luxemburg: Publications Office of Europe Union, 2010. – 58 p.

Рівненський природний заповідник, e-mail: *rostikj@ukr.net*

Журавчак Р. О.

Фауна дневных чешуекрылых (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea) заповедного лесного урочища «Развилка»

В статье подан список из 64 видов дневных чешуекрылых, которые встречаются на территории заповедного лесного урочища «Развилка» и в его окрестностях. Подтверждена ценность данной территории для сохранения биоразнообразия.

Ключевые слова: чешуекрылые, фауна дневных бабочек, заповедное лесное урочище «Развилка», Ровенская область, Полесье

Zhuravchak R. O.

Fauna of butterflies (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea) of protected natural forest locality «Rozvyłka»

The article includes a list of 64 butterflies species of protected forest natural boundary «Rozvyłka» and its vicinity. Confirmed the value of this territory for biodiversity conservation. **Key words:** butterflies, fauna of butterflies, protected forest natural boundary «Rozvyłka», Rivne region, Polissya.

Key words: *Lepidoptera, fauna, Rivne region, Polissia, protected natural forest locality «Rozvyłka»*

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 29

Научные записки Государственного природоведческого музея
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами

Головний редактор Ю. М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка В. Б. Різун

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: museologia@museum.lviv.net
<http://museum.lviv.net>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 23.1. Наклад 300 прим.

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України